

ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ГУАМ В КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СНД ТА ПВЗВТ З ЄС

В. С. Ніценко, к.е.н., доцент, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
А. В. Кобилянська, к.е.н., доцент, Міжнародний гуманітарний університет

У статті розглядається роль ГУАМ в зовнішньоекономічних зв'язках України. На основі порівняння даних щодо зовнішньоторговельного обороту з країнами ГУАМ та окремо СНД та ЄС було визначено місце ГУАМ в системі зовнішньоекономічних пріоритетів України. Окрема увага була приділена зв'язкам між країнами ГУАМ та ЄС, а також даним щодо зовнішньої торгівлі з сусідніми країнами України. Відповідне вивчення базувалося на основі аналізу даних Державного комітету статистики України щодо експорту та імпорту товарів та послуг, була досліджена динаміка та структура відповідних показників за 2005, 2010-2013 рр. В результаті автор дійшов висновків, що незважаючи на те, що діяльність регіональних об'єднань загалом, та ГУАМ зокрема більшою мірою спрямована на розв'язання поточних проблем, співробітництво України з країнами ГУАМ попри невеликі обсяги зовнішньої торгівлі має стратегічне значення. Так ГУАМ розглядається автором в якості запоруки ефективній інтеграції в ЄС, створенню буферної економічної зони по відношенню до Росії і, відповідно, диференціації економічних ризиків пов'язаних з зовнішньою торгівлею, передумовою використання переваг від свого географічного становища на перехресті основних економічних шляхів зі Сходу на Захід і навпаки.

Ключові слова: ГУАМ, ЗВТ, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, економічна інтеграція, регіональні об'єднання.

Постановка проблеми. Інтеграція економік країн світу – економічно обґрунтоване та економічне доцільне явище та процес. Розвиток різноманітних форм такого процесу визначається розмаїттям економічних інтересів та економічних передумов учасників інтеграції. Регіональна економічна інтеграція на рівні декількох країн дуже часто є відправним пунктом для подальших процесів економічного об'єднання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями питань економічного співробітництва України та ГУАМ займалися такі вчені як Л. Григор'єв, М. Саліхов, С. Радзієвська, О. Харчук та інші.

Окрема увага приділялася енергетичному співробітництву, наприклад Г. Кухалейшвілі, І. Корніловим. Такі вчені, як С. Давиденко, Т. Балущкіна та інші, займалися питаннями розвитку взаємодії в сільському господарстві.

Виділення невирішеної проблеми. Незважаючи на все різноманіття публікацій питання перспектив економічного співробітництва України та країн ГУАМ наразі потребують додаткового вирішення, адже змінився економічний контекст такого розвитку у зв'язку зі змінами в економіці України та підписанням угод про ЗВТ переважною більшістю учасників об'єднання.

Мета статті- дослідження стану розвитку зовнішньоторговельних відносин України та країн ГУАМ та визначення місця останніх в стратегічних пріоритетах України на сучасному етапі розвитку економіки країни.

Результати дослідження. Вже більше року економічне становище в Україні є дуже нестабільним. Наприклад в серпні 2014 року в порівнянні з серпнем 2013 р. обсяг промислового виробництва скоротився на 21,4% [1]. За перше пі-

вріччя 2014 року Україна знизил загалом обсяги експорту до Білорусії, Казахстану і Росії на 26 %, що становить 2,9 млрд. дол. США [2]. Погіршення основних індикаторів розвитку реального сектору негативно вплинуло на довіру населення до національної грошової одиниці, що порядком капіталу закордон спричинило девальвацію гривні. В ситуації високого рівня залежності економіки країни від імпорту товарів, в тому числі енергетичних продуктів девальвація гривні автоматично конвертується в інфляцію та подальший відтік грошей з банківської системи України. Ступінь нестабільності є настільки високою, що будь-яка новина економічного чи політичного характеру може вплинути на волатильність окремих макроекономічних показників. Так наприклад, курс гривні до долару на «чорному ринку» 25 лютого 2015 р. склав 40 грн. [3], а вже наступного дня повернувся до позначки в 25 гривень.

В окресленій ситуації важко робити будь-які довготермінові прогнози, адже ступінь невизначеності є дуже високою і відповідно необхідно розробляти безліч сценаріїв економічної поведінки одразу декількох економічних суб'єктів. Так само складно розробляти стратегічні плани, а тим більш користуватися вигодами від нещодавнього підписання Угоди про ЗВТ та тимчасового асиметричного скасування імпортного мита зі сторони країн ЄС. Кредитів МВФ ледь вистачає на підтримку гривні, а внутрішніх джерел для розширення виробництва та експорту з метою експансії на зовнішні ринки за умов відносно дешевої національної грошової одиниці, не має, адже банки навіть за надлишку грошової ліквідності не спішать кредитувати реальний сектор через високий ступінь невизначеності [4].

Проте, навіть в таких умовах, а може саме

в таких умовах керівництво країни не може собі дозволити не використовувати хоча б найменші можливості для розвитку. Географічно та економічно Україна розташована посеред двох великих економічних центрів світу ЄС, як економічного союзу достатньо гомогенних з точки зору розвитку економік та правового забезпечення країн, та Росії, як визначального елемента СНД. Слід зауважити, що де-юре Україна не є учасником жодного з цих інтеграційних об'єднань. Втім, як показали нещодавні події, це не означає відсутності прагнень до приєднання, що латентно або відкрито ініціюються тією чи іншою стороною. Якщо існування та функціонування таких союзів переважно має довготерміновий стратегічно-орієнтований характер, то співробітництво в межах окремого регіону, де майже всі країни мають спільний кордон перш за все спрямовано на вирішення поточних проблем або проблем середньострокової перспективи. Прикладом такого об'єднання донедавна було ГУАМ, що утворилася в 1997 р.

Наразі Молдова, Грузія та Україна підписали угоди про ПВЗВТ з ЄС. З цією перспективою інтеграції в європейський простір разом з цими країнами, акценти участі України в ГУАМ дещо зсуваються. Якщо до цього додати прагнення Туреччини до зміцнення економічного співробітництва з ЄС, членство Румунії та Болгарії в ЄС, на теперішній час створено всі умови до розвитку Євро-центристського економічного об'єднання країн чорноморського басейну. І тому економічне співробітництво в межах ГУАМ наразі стає не

просто способом вирішення окремих проблем, а запорукою ефективній інтеграції в ЄС, створенню буферної економічної зони по відношенню до Росії і, відповідно, диференціації економічних ризиків пов'язаних з зовнішньою торгівлею, передумовою використання переваг від свого географічного становища на перехресті основних економічних шляхів зі Сходу на Захід і навпаки.

Саме тому надалі доцільно провести кількісне дослідження потоків зовнішньої торгівлі між Україною та країнами ГУАМ, ЄС, СНД та деякими сусідніми країнами задля кращого розуміння динаміки розвитку відповідного співробітництва. Поточне дослідження присвячено вивченню сучасного стану співробітництва з відповідними країнами, тому в якості періоду спостереження були обрані 2010-2013рр. та 2005 рік в якості бази порівняння.

Відповідно до рисунку 1 протягом 2011-2013 років відбувалося скорочення імпорту-експорту товарів з країнами СНД пропорційно до скорочення відповідних обсягів торгівлі з Росією. Відповідні показники імпорту-експорту товарів з країнами ЄС протягом 2011-2013 рр. знаходились на відносно стабільному відносно високому рівні. Варто зауважити, що потенціал зовнішньої торгівлі товарами з країнами ГУАМ залишається невиправдано низьким. Щодо сусідніх країн, то обсяги торговельного обороту, особливо в частині експорту, є порівняними з показниками по ЄС. Це означає, що сусідні країни забезпечують велику більшу частину споживання українського експорту.

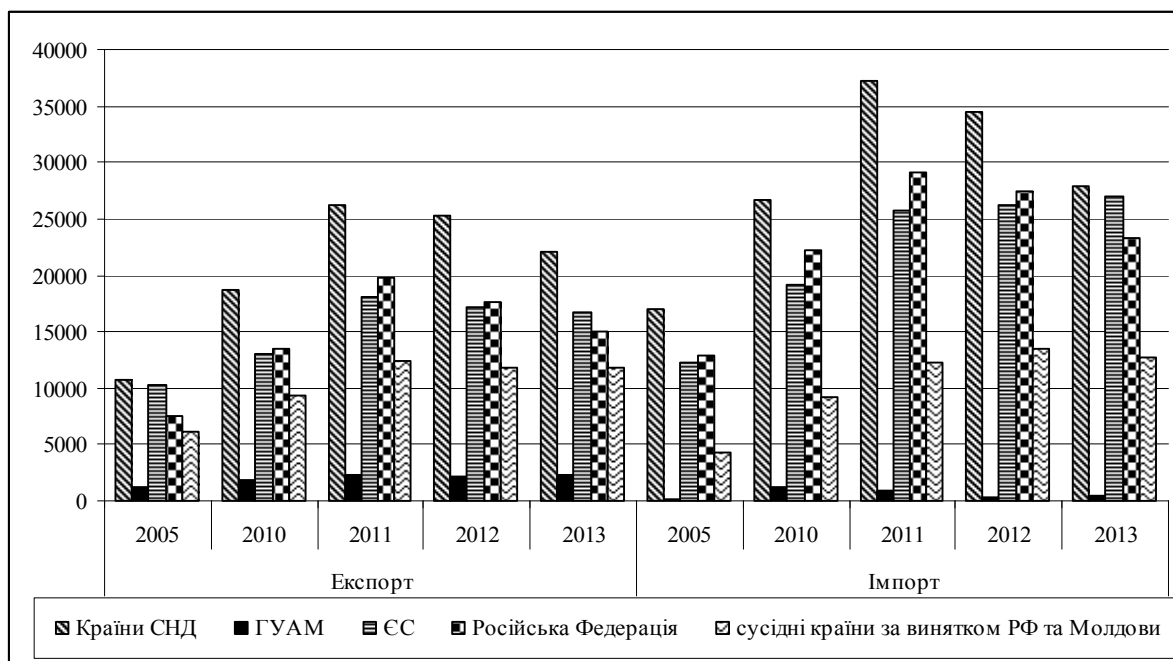

Рис. 1. Динаміка експорту-імпорту товарів з країнами та групами країн, тис. дол. США
Джерело: Державний комітет статистики України та розрахунки авторів [5]

Підтвердження таким висновкам можна знайти в таблиці 1.

Таблиця 1

Структура експорту-імпорту товарів з країнами та групами країн, % від загального обсягу

	Експорт					Імпорт				
	2005	2010	2011	2012	2013	2005	2010	2011	2012	2013
Країни СНД	31,32	36,45	38,27	36,77	34,85	47,12	43,95	45,05	40,70	36,29
ГУАМ	3,41	3,60	3,28	3,10	3,64	0,42	1,91	1,11	0,45	0,52
ЄС	30,02	25,44	26,35	24,89	26,47	33,79	31,53	31,24	30,99	35,14
<i>Окремі країни</i>										
Російська Федерація	21,86	26,12	28,98	25,62	23,80	35,54	36,55	35,27	32,39	30,19
Білорусь	2,60	3,69	2,81	3,27	3,13	2,60	4,23	5,10	5,99	4,68
Болгарія	1,59	0,88	1,10	0,83	0,93	0,30	0,36	0,33	0,33	0,39
Польща	2,95	3,48	4,09	3,74	4,02	3,89	4,59	3,85	4,21	5,29
Румунія	1,43	1,37	1,39	0,80	0,88	0,59	1,12	1,36	1,10	1,17
Словаччина	1,48	1,10	1,23	0,98	1,19	0,84	0,73	0,73	0,69	0,86
Угорщина	2,01	1,67	1,96	2,19	2,46	1,79	2,00	1,61	1,37	1,82
Туреччина	5,94	5,88	5,48	5,36	6,01	1,68	2,14	1,79	2,31	2,41
Загалом сусідні країни (за винятком РФ та Молдови)	18,00	18,08	18,06	17,17	18,63	11,69	15,17	14,77	16,00	16,62

Джерело: розрахунки авторів на основі даних Державного комітету статистики України [5]

Щодо експорту-імпорту послуг, то ситуація була дещо іншою. Експорт послуг Україною до країн СНД та ЄС залишався відносно незмінним, з перевагою СНД в структурі відповідних потоків (рис. 2). Це пов'язано передусім з тим, що Україна імпортує переважно послуги трубопровідного транспорту. Щодо імпорту, то спостерігалось поступове зростання імпорту з країн-ЄС, це передусім пов'язано зі зростанням імпорту фінансових послуг. Таке зростання призвело до переважанням ЄС в структурі

імпорту послуг. Що стосується ролі сусідніх країн в експорті-імпорті послуг, то вона не є такою визначальною, як в ситуації з експортом-імпортом товарів. Можна зробити висновок, що експорт-імпорт товарів є більш диференційованим, тоді як в експорті-імпорті послуг у України є декілька основних партнерів: Російська Федерація та ЄС.

Відповідні дані щодо структури експорту-імпорту послуг наведені в Таблиці 2.

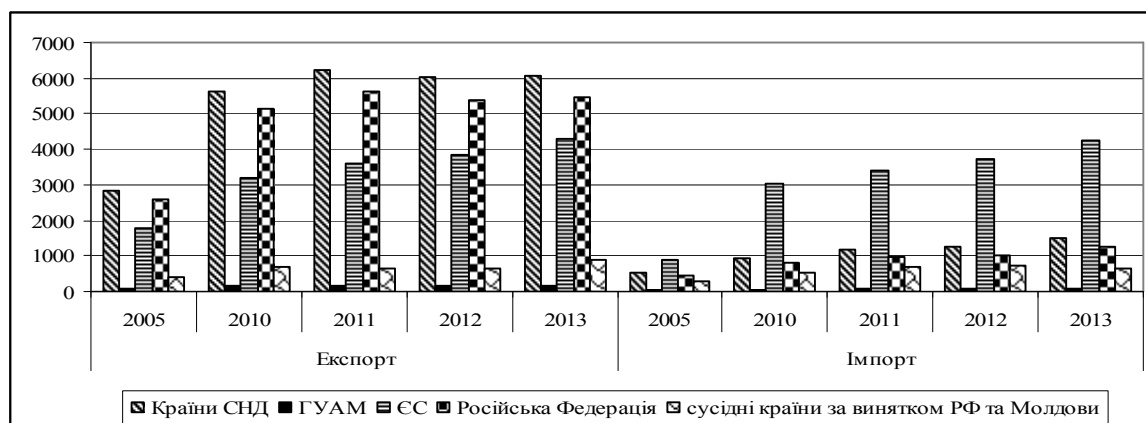

Рис.2. Динаміка експорту-імпорту послуг товарів з країнами та групами країн, тис. дол. США
Джерело: Державний комітет статистики України та розрахунки авторів [5]

Таблиця 2

Структура експорту-імпорту товарів з країнами та групами країн, % від загального обсягу

	Експорт					Імпорт				
	2005	2010	2011	2012	2013	2005	2010	2011	2012	2013
Країни СНД	45,89	47,70	45,26	44,33	40,78	17,35	17,25	18,82	18,57	19,59
ГУАМ	1,27	1,25	1,19	1,30	1,09	1,10	1,10	1,16	1,11	0,93
ЄС	28,82	27,17	26,23	28,29	28,96	30,59	55,61	54,59	55,07	55,89
<i>Окремі країни</i>										
Російська Федерація	41,97	43,85	40,85	39,54	36,91	14,88	14,57	15,33	14,79	16,49
Білорусь	0,77	1,12	1,13	0,89	0,84	0,81	1,16	1,30	1,21	1,32
Болгарія	0,53	0,26	0,28	0,33	0,32	0,35	0,32	0,33	0,29	0,24
Польща	1,01	0,79	0,98	1,04	1,48	2,62	2,59	2,29	2,61	2,22
Румунія	0,13	0,18	0,20	0,22	0,36	0,14	0,21	0,21	0,15	0,15
Словаччина	0,80	0,43	0,36	0,28	0,34	0,59	0,33	0,54	0,41	0,41
Угорщина	2,09	1,90	0,61	0,57	1,24	1,70	0,96	1,62	1,60	1,16
Туреччина	1,47	1,31	1,23	1,37	1,35	3,20	4,13	4,55	4,82	2,86
Загалом сусідні країни (за винятком РФ та Молдови)	6,80	6,00	4,78	4,70	5,92	9,41	9,70	10,83	11,10	8,37

Джерело: розрахунки авторів на основі даних Державного комітету статистики України [5]

Якщо окремо розглядати питання торгівельних відносин Україна-ГУАМ, варто зауважити, що відповідно до даних таблиць 1-2, Україна розглядає країни ГУАМ виключно як ринки збуту.

Цікавим фактом є те, що в сукупності до країн-сусідів ЄС, ГУАМ та Туреччини, як в країну, яка входить до Митного союзу з ЄС, експорт товарів в 2013 році склав 19,14% загального експорту товарів, що є доволі високим показником. Відповідні країни для України складають ринок порівняний з цілим ринком ЄС та РФ. Відповідний показник експорту послуг є набагато скромнішим. Останнє вірно і для імпорту товарів та імпорту послуг.

Якщо більш детально проаналізувати дані окремо по зовнішній торгівлі з країнами ГУАМ, то

можна дійти наступних висновків: загалом по всім країнам спостерігалось зростання обсягів експорту та імпорту товарів та послуг, окрім імпорту товарів з Азербайджану. Останнє передусім пояснюється скороченням імпорту природного газу на фоні одноманітної структури імпорту з цієї країни. Незважаючи на те, що абсолютні обсяги експорту товарів та послуг більші за обсяги їх імпорту, темпи росту останніх в порівнянні з 2005 роком є вищими. Причому в зростанні обсягів імпорту товарів найбільший внесок здійснює Молдова, а в імпорті послуг-Грузія. Молдова також робить найістотніший внесок в зростання експорту товарів та послуг. Таким чином в межах цього об'єднання Молдова є одним з пріоритетних партнерів для України.

Таблиця 3

Обсяги експорту-імпорту товарів України та країн ГУАМ, млн. дол. США

	Експорт					Імпорт				
	2005	2010	2011	2012	2013	2005	2010	2011	2012	2013
Торгівля товарами										
Азербайджан	290,7	610,8	708,3	766,6	867,6	27,8	951,2	643,3	79,7	77,8
Молдова, Республіка	679,1	713,5	874,4	822,7	902,8	84,2	73,6	130,4	122,0	102,1
Грузія	199,7	527,5	657,5	540,7	533,6	41,0	136,1	144,4	177,2	217,9
Загалом	1169,6	1851,9	2240,2	2130,1	2304,0	152,9	1160,9	918,0	379,0	397,8
Торгівля послугами										
Азербайджан	10,7	25,3	29,5	39,9	34,8	5,5	13,1	14,8	18,0	11,7
Молдова, Республіка	33,7	67,1	66,3	74,5	73,7	15,3	29,1	34,0	36,8	42,8
Грузія	33,7	54,1	68,2	63,0	53,2	11,4	17,7	23,6	20,0	16,2
Загалом	78,1	146,6	164,0	177,4	161,7	32,3	60,0	72,4	74,8	70,7

Джерело: складено авторами на основі даних Державного комітету статистики України [5]

Цікавим є також той факт, що в 2013 році при погіршенні загальної економічної ситуації та скорочення експорту та імпорту товарів до РФ, товарообіг з країнами ГУАМ збільшився.

Висновки. Результати дослідження дозволяють дійти до наступних висновків: ГУАМ наразі може розглядатися лише в якості перспективного

напряму зовнішньоекономічного співробітництва, особливо якщо додатково розвивати взаємовідносини з країнами-ЄС, з якими Україна має спільний кордон. Поточне дослідження може бути доповнено вивченням динаміки відповідних показників за 2014 рік.

Список використаної літератури:

1. Кулицький С. Економічні аспекти нинішнього українсько-російського протистояння [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=387:ekonomichni-aspekti-ninishnogo-ukrajinsko-rosijskogo-protistoyannya-4&catid=8&Itemid=350.
 2. Кравчук О. Можливі соціально-економічні наслідки Євроінтеграції для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
 3. Долар на чорному ринку в середньому продають за 40 грн/\$ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://espresso.tv/news/2015/02/25/dolar-na-chornomu-rynku-v-serednomu-prodayut-za-40-hrn>.
 4. Избыточная ликвидность банковской системы составляет 30 млрд гривен — Гонtareва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://delo.ua/finance/izbytochnaja-likvidnost-bankovskoj-sistemy-sostavljaet-30-mlrd-g-290949/>.
 5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2013.html.
 6. Данько Ю.І. Трансформація комплексу маркетингу аграрних підприємств в умовах вступу до СОТ / Ю.І. Данько // Науковий вісник Національного аграрного університету / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп.ред) та ін. – К., 2007 - Вип.110. – Ч.2. – с. 335-339
- Ниценко В.С., Кобылянська А.В. Економічне співробітництво України з ГУАМ в контексті функціонування СНГ і УВЗСТ з ЄС**

В статті розглядається роль ГУАМ во внешнеэкономических связях Украины. На основе сравнения данных внешнеторгового оборота со странами ГУАМ и отдельно СНГ и ЕС было определено место ГУАМ в системе внешнеэкономических приоритетов Украины. Отдельное внимание было уделено связям между странами ГУАМ и ЕС, а также данным по внешней торговле с соседними странами Украины. Соответствующее исследование основывалось на анализе данных Госу-

дарственного комитета статистики Украины относительно экспорта и импорта товаров и услуг, была исследована динамика и структура соответствующих показателей за 2005, 2010-2013 гг. В результате автор приходит к выводу, что, несмотря на то, что деятельность региональных объединений, в общем, и ГУАМ в частности в большей степени направлена на решение текущих проблем, сотрудничество Украины со странами ГУАМ невзирая на небольшие объемы внешней торговли, имеет стратегическое значение. Так ГУАМ рассматривается автором в качестве способа эффективной интеграции в ЕС, создания буферной экономической зоны по отношению к России и, соответственно, дифференциации экономических рисков, связанных с внешней торговлей, предпосылкой использования преимуществ от своего географического положения на перекрестке основных экономических путей с Востока на Запад и наоборот.

Ключевые слова: ГУАМ, ЗСТ, внешняя торговля, экспорт, импорт, экономическая интеграция, региональные объединения.

Nicenکو V.S., Kobyljanska A.V. Economic cooperation of Ukraine in the context of GUAM CIS and EU DCFTA

The article examines the role of GUAM in foreign economic relations of Ukraine. Based on the comparison of data on foreign trade with GUAM countries and separately CIS and the EU, the place GUAM in the system of foreign policy priorities of Ukraine was defined. Special attention was paid to the relations between GUAM countries and the EU, as well as to the data on foreign trade with neighboring countries of Ukraine. The study was based on the analysis of State Statistics Committee of Ukraine data on exports and imports of goods and services, the dynamics and structure of the corresponding figures for 2005, 2010-2013 has been investigated. As a result, the author concludes that despite the fact that regional unions' activity, in general, and, in particular, that of GUAM largely aimed at solving current problems, Ukraine's cooperation with GUAM countries, even taking into account small volumes of foreign trade, is of strategic importance. So author considered GUAM as the key to effective integration into the EU, to creating buffer Economic Zone and thus differentiate economic risks associated with foreign trade, as a prerequisite for taking advantage of its geographical position at the crossroads of major economic routes from East to West and vice versa.

Keywords: GUAM FTA, foreign trade, export, import, economic integration, regional associations.

Дата надходження до редакції: 06.02.2015

Рецензент: к.е.н., доцент Данько Ю.І.